

درس سیزدهم هویت ایرانی (۱) (هویت فرهنگی ایرانی)

هویت ایرانی در گذر زمان، چه تحولاتی به خود دیده است؟
افراد معمولاً خودشان را با چه ویژگی هایی می شناسند و به دیگران معرفی می کنند؟
 افراد معمولاً خودشان را با ویژگی هایی مانند قد، قیافه، پوشش، شغل، ثروت، قدرت، تبار خانوادگی، مهارت،
علاقه، هنر، دانش، خلق، ایمان، اعتقاد و... می شناسند و به دیگران معرفی می کنند.
گروه ها، اقوام، ملت ها، و ... خودشان را با چه ویژگی هایی می شناسند و به دیگران معرفی می کنند؟
 گروه ها، اقوام، ملت ها، امت ها و... نیز خودشان را با ویژگی هایی چون سرزمین، تاریخ، جمعیت، اقتصاد،
سیاست، فرهنگ و... می شناسند و به دیگران معرفی می کنند. ایران و ایرانی با چه ویژگی هایی شناخته
 می شود؟ اسلام چه تأثیری در هویت ایرانی داشته است؟

جهان سر به سرزیر دست منست	ندانی چو ایران نشست منست
ندادند شیر ژیان را به کس	هنر نزد ایرانیان است و بس
به نیکی ندارند از بد هراس	همه یکدلانند یزدان شناس
کنام پلنگان و شیران شود	دریغ است ایران که ویران شود
بدین بوم و برزنده یک تن مباد	چو ایران نباشد تن من مباد
جهان بر بداندیش تنگ آوریم	همه روی، یکسر به جنگ آوریم
از آن به که کشور به دشمن دهیم	اگر سر به سر تن به کشتن دهیم
چه نیکوتر از مرگ در کارزار	اگر کشت خواهد تو را روزگار

فردوسی در این ابیات چه تصویری از هویت ایرانی ارائه می کند؟

هویت ایرانی قبل از ظهور اسلام، چگونه بوده است؟ سوم نهایی خرداد 99

پیش از اسلام، اقوام مختلف ایرانی چگونه هویت فرهنگی واحدی پیدا کردند؟ خرداد 97

خرداد 91

دی 95

خرداد 99

ایران سرزمینی است که بیش از هفت هزار سال قدمت دارد (در این سرزمین، همواره اقوام مختلفی زندگی کرده‌اند. هویت ایرانی قبل از ظهور اسلام، هویتی توحیدی، دینی و در مواردی

آمیخته با اساطیر بود. روایتی از این هویت را در شاهنامه فردوسی می‌توان دید. اقوام مختلف ایرانی با آنکه هویت‌های اجتماعی متفاوتی داشتند، در عقاید و ارزش‌های آیین زرتشت که با

آموزه‌های اساطیری درآمیخته بود، هویت فرهنگی واحدی پیدا کردند. (هویت فرهنگی ایرانیان پس از آشنایی با اسلام و پذیرفتن آن چه تغییری پیدا کرد؟ خرداد 98
ایرانیان پس از آشنایی با اسلام، عناصر مشرکانه و اساطیری هویت خود را کنار گذاشتند و

به تفسیر توحیدی از هویت خویش دست یافتند. عقاید و ارزش‌های توحیدی اسلام، ایران را به جهان اسلام ملحق ساخت و هویت ایرانی به صورت بخشی از هویت جهان اسلام درآمد.

)) فارسی دری از دیرباز به عنوان زبان سیاسی دربار ایران، زبان رسمی مشترک اقوام مختلفی بود که

در سرزمین پهناور ایران زندگی می‌کردند. این زبان به دلیل مشارکت فعال ایرانیان در حیات فکری جهان اسلام، از محدوده زبان سیاسی مشترک اقوام ایرانی فراتر رفت و به عنوان زبان دوم جهان

اسلام، مرزهای امپراتوری‌های گورکانی و عثمانی را درنوردید و در مناطق مختلف جهان اسلام از هندوستان و تبت، تا آسیای صغیر و شبه جزیره بالکان گسترش یافت (نقش حکیمان، شاعران و ایرانیان مسلمان در گسترش زبان فارسی چگونه بود؟
چون مولوی، سعدی، حافظ و... خدمات بی‌نظیری انجام دادند که موجب گسترش زبان فارسی در جهان

اسلام شد. ایرانیان مسلمان معارف و هنرهایی تولید کردند که سایر مسلمانان برای دستیابی به آنها،

نیازمند آموختن زبان فارسی بودند.

چرا "فارسی دری" در مناطق مختلف جهان اسلام گسترش یافت و به عنوان زبان دوم جهان اسلام مطرح شد؟ خرداد 96

زبان فارسی چگونه و به عنوان چیست به زبان دوم جهان اسلام تبدیل شود؟ شهریور 99

مسائل مشترک اسلام و ایران هم برای اسلام افتخارآمیز است هم برای ایران. دین اسلام به حکم محتوای غنی خود، ملتی باهوش و متمدن و صاحب فرهنگ را شایسته خود ساخته است و ملت ایران به حکم روح حقیقت خواه، بی‌تعصب و فرهنگ دوست خود، بیش از هر ملت دیگری در برابر حقیقت خضوع کرده و در راهش فداکاری نموده است. تمدن ایران قبل از اسلام یکی از مایه‌های تمدن اسلامی است. اسلام به تمدن ایران، حیاتی تازه بخشید و تمدن ایران جانی تازه و شکلی تازه گرفت. اسلام توحید را در متعالی‌ترین شکلش به ایرانی و غیرایرانی آموخت. اصل توحید را پایه اصلی قرار داد که علاوه بر مبنای فلسفی خود، محرک و مشوق فکر و اندیشه است. ایرانی در دوره اسلامی نبوغ فکری و علمی خود را در اعلی درجه نشان داد. ایرانیان در تولید علم و فرهنگ در تمدن اسلامی در رشته‌های قرائت و تفسیر، حدیث و روایت، فقه و فقهات، کلام، فلسفه و حکمت، عرفان و تصوف، ذوق، احساس، هنر و فن از سرآمدان مسلمانان بودند. ایرانیان در نشر و تبلیغ، در سربازی و فداکاری برای اسلام خدمات بسیار شایانی کرده‌اند؛ خدماتی از روی صمیمیت، اخلاص و ایمان. ایرانیان شریعت اسلام را به کشمیر، هند، چین، جنوب شرق آسیا، آفریقای شرقی و مغرب و شمال آفریقا و از آنجا تا اندلس بردند. ایرانیان چندین برابر جمعیت خود، مردم سایر جوامع را مسلمان کرده‌اند. زبان فارسی بیش از هر چیز دیگری در خدمت اسلام بوده و این خدمات چهارده قرن دوام داشته است.

(خدمات متقابل اسلام و ایران، شهید مرتضی مطهری)

روایتی از هویت ایرانی، بعد از ظهور اسلام را در شاهنامه می‌توان دید. غلط

روایتی از هویت ایرانی، قبل از ظهور اسلام را در شاهنامه می‌توان دید. صحیح

نقشه کشورهای فارسی زبان

■ مسلمانان پس از فتح ایران با نظام دیوانی ایرانیان روبه‌رو شدند. آنان سابقه مملکت داری چندانی نداشتند و برای اداره قلمرو گسترده، ثبت و ضبط اموال و غنایم و بیت‌المال، از کارگزاران ایرانی و نظام دیوانی آنها استفاده می‌کردند.

جوامع اسلامی از جمله ایران، با هجوم نظامی و سیاسی اقوام مختلف مواجه شده‌اند؛ جهان اسلام چگونه با این هجمه‌ها مقابله کرد؟ (ذکر دو مورد) شهریور 99

بخش‌های مختلف جهان اسلام و از جمله ایران در تاریخ اسلامی خود با هجوم نظامی و سیاسی اقوام مختلف مواجه شده است. جهان اسلام چگونه با این هجمه‌ها مقابله می‌کرد؟
(جهان اسلام طی سده‌های مختلف یا مانند آنچه در جنگ‌های صلیبی گذشت، به دفع مهاجمان پرداخت یا مانند آنچه در حمله مغول رخ داد، مهاجمان را درون خود جذب و هضم کرد. اما)

93 دی شهریور 99

برخورد جهان غرب با جهان اسلام تجربه جدیدی است که هنوز به پایان خود نرسیده است. قدرت سیاسی و نظامی غرب در نخستین رویارویی‌ها، بخش‌هایی از ذهنیت مسلمانان را به خودباختگی فرهنگی دچار ساخت و این امر سبب شد، تصویری که شرق‌شناسان و تاریخ‌نگاران غربی از هویت جهان اسلام القا می‌کردند، در بین جوامع اسلامی و از جمله در جامعه ایران رواج پیدا کند.

تصویری که مستشرقان از هویت جامعه اسلامی القا می‌کردند، چگونه بود؟ شهریور 95
مستشرقان چه تصویری از جوامع اسلامی ارائه کردند؟ خرداد 98
چه عاملی امت اسلامی را به اقوام مختلف نظیر ترک، عرب و فارس تقسیم کرد؟ دی 97

99 خرداد 99

بلکه سکولار و دنیوی است و به ابعاد تاریخی و جغرافیایی آن محدود می‌شود. این هویت در قالب عناوین قوم‌گرایانه و ناسیونالیستی، امت و ملت اسلامی را به اقوام مختلف نظیر ترک، عرب و فارس تقسیم می‌کند.

98 دی شهریور 99

متفکران ایرانی از دهه سی به بعد، در نقد رویکرد تقلیدی به فرهنگ غرب و هویت‌های کاذبی که از این طریق ساخته می‌شد، آثاری با عناوینی نظیر **عرب‌زدگی** و **بازگشت به خویشتن**، **شهادت مطهری** و **فطرت** و خویشتن الهی انسان تدوین کردند.

چهار مورد از کتبی که متفکران ایرانی از دهه سی به بعد در نقد رویکرد تقلیدی به فرهنگ غرب نوشته‌اند را نام ببرید. شهریور 97 خرداد 99 شهریور 99

۱- مستشرقان با شرق‌شناسان به جمعی از محققان غربی گفته می‌شود که از منظر جهان غرب و با اهداف مواضع غربی جوامع شرقی و میراث فرهنگی آنها را مطالعه می‌کنند. در واقع به جای بازخوانی و مطالعه به بازسازی و خلق هویت شرقی از منظر جهان غرب می‌پردازند.
۲- ناسیونالیسم به مجموعه‌ای از باورها و نمادها گفته می‌شود که دلبستگی و تعلق به ملت، سرزمین، نژاد، قوم و زبان را اصل قرار می‌دهد و صرفاً تعلق خاطر به چنین عناصری را آرمان اساسی انسان‌ها و تعیین‌کننده هویت ملت‌ها می‌داند.

دانستید هویت فرهنگی هر جامعه بر مدار عقاید و ارزش‌های اجتماعی کلان آن شکل می‌گیرد. هرگاه افراد جامعه، نوعی از ارزش‌ها را بپذیرند و به رسمیت بشناسند، هویت فرهنگی پدید می‌آید و تا زمانی که این عقاید و ارزش‌ها مورد پذیرش باشند، دوام می‌آورد. البته برقراری روابط پایدار میان افراد جامعه، نیازمند مکان و سرزمین است. مکان، زمینه ارتباط افرادی را که عقاید و ارزش‌های مشترک دارند، فراهم می‌آورد و ادامه حیاتشان را ممکن می‌سازد. به همین دلیل برای مردمی که با هم زندگی می‌کنند، سرزمین یا وطن، ارزشی متفاوت از سایر مکان‌ها پیدا می‌کند و احساس خاصی در آنها به وجود می‌آورد به گونه‌ای که دفاع از آن را تا پای جان وظیفه خود می‌دانند. سرزمین بُعد جغرافیایی هویت جامعه را می‌سازد. افرادی که مدت زیادی با هم زندگی کرده‌اند، سرگذشت و سرنوشت مشترکی پیدا می‌کنند که به صورت خاطره جمعی و مشترک درمی‌آید و از نسلی به نسل دیگر انتقال می‌یابد. این خاطره در گذر زمان، متراکم و مستحکم می‌شود و بُعد تاریخی هویت جامعه را می‌سازد. با برخی دیگر از ابعاد هویت جامعه در درس بعد و با برخی در سال آینده آشنا می‌شوید.

تحقیق کنید

آیا نویسندگان کتاب‌های «غرب‌زدگی»، «بازگشت به خویشتن»، «خدمات متقابل اسلام و ایران» و «فطرت» را می‌شناسید؟ درباره این آثار و نویسندگان آنها تحقیق کنید.

انقلاب اسلامی چه تأثیری بر هویت ایرانی دارد؟

انقلاب اسلامی ایران چه ارتباطی با هویت ایران و ایرانی دارد؟ و چه تأثیری در احیای هویت جهان اسلام داشته است؟

یکی از مهم ترین بحث ها در باره انقلاب ها چیست؟

انقلاب ها از مهم ترین تحولات در هر جهان اجتماعی محسوب می شوند. یکی از مهم ترین بحث ها درباره انقلاب، **دستاوردها و پیامدهای آن** می باشد. پیامدهای انقلاب را به شیوه های مختلفی دسته بندی می کنند. مثلاً پیامدهای کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت؛ یا پیامدهای اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی. یکی از **مهم ترین پیامدهای انقلاب، تحولات هویتی** است. انقلاب اسلامی چه آثار هویتی ای در ایران و جهان به دنبال آورد؟

توان دسته بندی کرد؟

■ تبلور تحولات هویتی در شعارهای انقلابی

بازگشت ایران به اسلام در سده اخیر، چه ابعدی داشت؟ شهریور 94

انقلاب اسلامی ایران حاصل یک سده مقاومت هویت اسلامی ایران در برابر هجوم سیاسی و اقتصادی غرب بود. بازگشت ایران به اسلام، بازگشت به یک خویشتن صرفاً تاریخی و جغرافیایی که با اندیشه های دنیوی غربی تفسیر می شد، نبود؛ بلکه بازگشت به خویشتن الهی و توحیدی بود. **نقش امام خمینی در تقویت جامعه ایرانی چگونه بودیم است؟ دی 92**
1 جامعه ایران به رهبری امام خمینی **2** با استفاده از آموزه های قرآن و اهل بیت **3** به هویت اسلامی خود بازگشت **3** و تاریخ و جغرافیای خود را ذیل آسمان معنوی توحید قرار داد و به این ترتیب از مرزهای جامعه ایمانی خود، در برابر جهانی که در مقابل او صف کشیده بود، **5** به مدت **4** هشت سال دفاع کرد؛ **6** این مقاومت تا امروز ادامه یافته است.

■ ای خدا!

من باید از نظر علم از همه برتر باشم تا مبادا که دشمنان از این راه مرا طعنه زنند. باید به آن سنگدلانی که به بهانه علم به مردم فخر می فروشند ثابت کنم که خاک پای من نخواهند شد، باید همه آن تیره دلان مغرور متکبر را به زانو درآورم آنگاه خود خاضع ترین فرد روی زمین باشم.

(شهید مصطفی چمران)

سه مورد از تاثیرات انقلاب اسلامی را در هویت ایرانی بنویسید. خرداد 91 و خرداد 99

- موجب بازگشت فرهنگ ایرانی به خویشتن الهی و توحیدی شد
- موجب بازگشت به هویت اسلامی با رهبری امام خمینی و با استفاده از آموزه های قرآن و اهل بیت علیهم السلام شد
- ایران به عنوان قلب تپنده بیداری اسلامی در جهان شناخته شد
- ایران به عنوان قطب فرهنگی جدید مطرح شد

جواب

چگونه اسلام به عنوان یک قطب فرهنگی جدید در جهان ظاهر می شود؟ خرداد 98

جامعه ایرانی با بازگشت به هویت اسلامی خود، چه اثری بر جهان اسلام گذاشت؟ دی 96 و شهریور 99 جامعه ایران با بازگشت به هویت اسلامی خود که هویتی مستقل، فعال و اثرگذار است، به صورت قلب تپنده بیداری اسلامی درآمد. جهان اسلام اینک با الهام گرفتن از انقلاب اسلامی ایران، هویت خود را بیرون از تصاویری که جهان غرب القا می کرد، جست و جو می کند و به این ترتیب، اسلام به عنوان یک قطب فرهنگی^۱ جدید ظاهر می گردد.

حیات معنوی اسلام، افق های جدیدی را به روی اندیشمندان جهان غرب نیز گسترده است و نظریه پردازان غربی را که طی قرن بیستم، سکولاریسم و دنیوی شدن را سرنوشت مشترک و حتمی بشریت می دانستند، به تأمل و بازبینی نظریات پیشین خود فراخوانده است.

حیات معنوی اسلام بعد از انقلاب اسلامی ایران، چه افق های جدیدی را به روی دانشمندان جهان غرب گشود؟ شهریور 96

■ مسئله شدن حجاب در کشورهای اروپایی

قسمتی از بیانیه گام دوم انقلاب

انقلاب پرشکوه ملت ایران که بزرگ ترین و مردمی ترین انقلاب عصر جدید است، تنها انقلابی است که یک جلّه پرافتخار را بدون خیانت به آرمان هایش پشت سر نهاده و در برابر همه وسوسه هایی که غیرقابل مقاومت به نظر می رسیدند، از کرامت خود و اصالت شعارهایش صیانت کرده است. شعارهای جهانی و فطری این انقلاب دینی یعنی آزادی، اخلاق، معنویت، عدالت، استقلال، عزت، عقلانیت و برادری هیچ یک به یک نسل و یک جامعه مربوط نیست تا در دوره ای بدرخشد و در دوره ای دیگر افول کند. هرگز نمی توان مردمی را تصور کرد که از این چشم اندازهای مبارک دل زده شوند. هرگاه دل زدگی پیش آمده، از روی گردانی مسئولان از این ارزش های دینی بوده است و نه از پایبندی به آنها و کوشش برای تحقق آنها... انقلاب اسلامی ملت ایران قدرتمند اما مهربان و باگذشت و حتی مظلوم بوده است. در هیچ معرکه ای حتی با صدام و آمریکا گلوله اول را شلیک نکرده و در همه موارد، پس از حمله دشمن از خود دفاع کرده و البته ضربت متقابل را محکم فرود آورده است. با صراحت و شجاعت در برابر

۱- کانونی فرهنگی که مردم جهان برای پاسخ به پرسش ها و نیازهای خود به ویژه پرسش های معرفتی و معنوی معطوف و متوجه آن شده اند.

زورگویان و گردنکشان ایستاده و از مظلومان و مستضعفان دفاع کرده است. این جوانمردی و مروت انقلابی، این صداقت و صراحت و اقتدار، این دامنه عمل جهانی و منطقه‌ای در کنار مظلومان جهان، مایه سربلندی ایران و ایرانی است و همواره چنین باد.

■ برگرفته از بیانیه
گام دوم انقلاب
رهبر معظم انقلاب

بخوانیم و بدانیم

لطف حقت یارودشمن خوار، خواری عار باد
توتیای چشم ما در پرده از اغیار باد
کز نشانش تا ابد صدامیان را عار باد
مژده فتح شما با مژدگانی یار باد
آنکه فتح قدستان پایان این مضمار باد
فخر تاریخ است و این تاریخ را تکرار باد
درسی از دین خدا در خاطر کفار باد
عالمی را این کرامت شیوه رفتار باد
اسوه ایمان و ایثار این چنین کردار باد
زندگی را خجالت از مرگی چنین هموار باد
رنگ هر گل یادگار از هر گل رخسار باد
نقش روی خوبتان همواره در انظار باد
امیری فیروز کوهی

ای وطن ای مفخر من لطف حقت یار باد
ای وطن ای خاک پاکت توتیای چشم ما
ضربه تیغ شما زد صدمه‌ای صدام را
ای جوانان غیور ای پاسداران وطن
مژدگانی چیست این فتح الفتوح قرن را
این چنین فتح نمایان، لشکر اسلام را
آن کرامت‌ها که در حق اسیران کرده‌اید
بالله این رفتار تان در یاد عالم نیز نیست
عالمی در حیرت از ایمان و ایثار شماست
مرگتان را تسلیت با تهنیت آمیخته‌است
هر بهاران کز نسیم گل برآید بویتان
گل نشان بویتان، سنبل نشان مویتان

حجاب به عنوان نماد هویت جوامع اسلامی، در صد سال اخیر چه فراز و فرودهایی داشته است؟

تحلیل کنید

حجاب و پوشش به عنوان نماد هویت جهان اسلام در صد سال اخیر، فراز و فرودهایی داشته است¹ در دوران رضاخان حجاب مسئله و معضل درون جامعه ایران بود و زنان مسلمان اجازه رعایت ضوابط دینی خود را نداشتند² اینک حجاب مسئله کشورهای اروپایی شده است و برخی از کشورهای اروپایی از ورود زنان با حجاب به مراکز آموزشی ممانعت می‌کنند. مسئله شدن حجاب در کشورهای اروپایی را با توجه به هویت جهان اسلام تحلیل کنید.